

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANKLARINING INFRATUZILMASIDA
AXBOROT TAHLILINING RO'LI****ERALIYEV SARDORBEK MAMARAJAB O'G'LI****ULUG'OV UMAR O'ROL O'G'LI***Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali**Aniq va tabiiy fanlar fakulteti**Bank ishi va auditi yo'nalishi 21_08-guruh talabalari**+998901820282/+998330454558***ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada banklar bank tizimini tashkil etuvchi elementlar sifatida faqat uning boshqa elementlari va birinchi navbatda bank infratuzilmasi bilan o'zaro aloqada bo'lgandagina muvaffaqiyatli rivojlana oladi, bu esa bank hayotini ta'minlovchi elementlar majmui sifatida tushuniladi. Kengroq ma'noda bank infratuzilmasi - bu o'zaro bog'langan institutlar tizimi bo'lib, u o'z navbatida milliy bank tizimining quyi tizimi bo'lib, jismoniy shaxslarning ehtiyojlari va ehtiyojlarini qondirishni funktsional ta'minlaydi. Yuridik shaxslar bank xizmatlarida esa davlat. Ushbu maqolada, zamonaviy moliya bank infratuzilmasida kredit tizimini o'rni haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.[1]

Kalit so'zlar: *moliya, bank ishi, kredit, infratuzilma, tizim, bank xizmatlari, mijozlar, biznes ishi, biznes reja.*

KIRISH

Bank infratuzilmasi uni yaratish va rivojlantirish fondi kabi ikki qismdan iborat: ichki va tashqi. Shunday qilib, bank infratuzilmasi turli ko'rinishdagi korxonalarni, shuningdek, banklar faoliyatini ta'minlovchi agentlik va xizmatlarni o'z ichiga oladi. Davlat va tijorat banklarining eng muhim vazifasi butun mamlakat bo'ylab, ayniqsa, aksariyat hollarda aholining ehtiyojlarini qondiradigan yetarli kredit salohiyatiga ega bo'lmagan hududlar darajasida bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlashdan iborat. Bank xizmatlarida aholi va tadbirkorlik subyektlari.[2] Hududlarning ichki salohiyati, ayniqsa, qishloq aholi punktlari darajasida xususiy banklar uchun yetarli darajadagi rentabellikni ta'minlay olmasligi, shuningdek, filial yoki filial ochish xarajatlarini qoplashga qodir emasligi bu vazifani murakkablashtiradi. Tashqi bank infratuzilmasi quyidagilarni o'z ichiga oladi: axborot, uslubiy, ilmiy va kadrlar bilan ta'minlash, shuningdek, aloqa vositalari, aloqa va boshqalar.[3] Mijozning kreditga layoqatligini, iqtisodiy va biznes bozorini baholash, korxonalar va aholining tizimli maslahatlarini o'tkazish, mijozning ishonib topshirilgan mulkini boshqarish uchun banklar ishonchli ma'lumotlarga muhtoj. Bozor

sharoitida bunday operativ ma'lumotlar birinchi navbatda iqtisodiyot, uning tarmoqlari, kredit va boshqa bank xizmatlaridan foydalanadigan korxonalar va tashkilotlar guruhlariga taalluqlidir. Raqobat kuchaygan sharoitda iqtisodiyotda inqirozli hodisalarning mavjudligi, beqarorlik moliyaviy holat davlat va uning sub'ektlari axborotni qo'llab-quvvatlash. Bu tabiiy talabga aylanadi, bu holda banklar o'z kapitali va mijoz kapitaliga nisbatan riskni oshirmasdan turib, har xil turdagi loyihalarni moliyalashtira olmaydi.[4]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Axborotni keyinchalik tahlil qilish bilan olish bank xizmatlarini ko'rsatishda muhim majburiy atributga aylanadi. Ko'pincha bunday ma'lumot maxsus agentliklar tomonidan taqdim etiladi va bozor munosabatlari rivojlangan bir qator mamlakatlarda uni bevosita ko'plab ma'lumotnomalar, jurnallar, maxsus nashrlardan va so'rov orqali olish mumkin. Markaziy bank mijozlar karta indeksiga yetakchilik qiladi. Xo'jalik yurituvchi ma'lumotlarni yig'ish va tahliliy qayta ishlash tizimi bank faoliyatidagi strategik va operativtaktik manfaatlarni hisobga olgan holda, bankning turli funksional bo'linmalarining o'zaro hamkorligiga asoslanishi kerak.[5] Bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosiy maqsadi - uning faoliyatining maksimal barqarorligiga erishish, shuningdek obyektiv va subyektiv tahdid omillaridan qat'iy nazar, bank tizimini rivojlantirish asoslari va istiqbollarni yaratishdir, kutilmagan moliyaviy holatlarning real sharoitida bu ayniqsa to'g'ri hisoblanadi. Bank sektorining ko'proq xavf-xatari bankning o'z resurslari va daromadlarini yo'qotishi yoki muayyan ishlarni amalga oshirish natijasida qo'shimcha xarajatlar kelib chiqishi, moliyaviy operatsiyalar bilan bog'liqdir. Kredit va bank sektorining iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlar xavfi xilma-xildir, biz ularni tashqi va ichki qismlarga bo'lib, o'rganishimiz mumkin.[6]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Axborot-tahlil bo'linmalari bankning strategik manfaatlarini axborot bilan ta'minlashga haddan tashqari yo'naltirilmasligi kerak, chunki bu tarzda tayyorlangan ma'lumotlar operatsion muammolarni hal qiluvchi funksional bo'linmalarining mutaxassislari uchun yaroqsiz bo'lib qolishi mumkin. Bank infratuzilmasini rivojlantirish jarayonida zamonaviy sharoitlar yuqori texnologiyali uskunalarning ajralmas qismiga aylandi. Naqd bo'lmagan pul aylanmasiga xizmat ko'rsatadigan asbob-uskunalar asosan ma'lumotlarni ko'rinishda uzatish imkonini beruvchi qurilmalar bilan ifodalanadi. Elektron hujjatlar va maxsus dasturlarga kirishni cheklash. Bunday uskunalarning, birinchi navbatda, quyidagilarni o'z ichiga oladi: tarmoq uskunalari, pochta serverlari va boshqalar.[7] Bank tizimining iqtisodiy xavfsizligi darajasi quyidagilar bilan belgilanadi:(biz ularni ba'zi ko'rsatkichlarini ko'rib chiqamiz) 1. Bank bozoridagi raqobat darajasi. Bu borada O'zbekistonda qator ishlar amalga oshirilmoganda, hozirda 2023-yil 1-may holatiga mamlakatimiz bank bozorida

faoliyat ko'rsatayotgan tijorat banklarining soni 34 taga etdi, shundan 2 ta tijorat banki "APEX BANK" va "HAYOT BANK" aksiyadorlik jamiyatlari 2023-yil mart oyida faoliyat ko'rsatish uchun lizensiyaga ega bo'ldi. Bank ishi nazariyasining asosiy masalalaridan biri bank bozorining optimal tuzilishi hisoblanadi. Bank bozorini strukturalash mezonlari operatsiyalar ob'ektlari, mijozlar guruhlari, bank faoliyati geografiyasi, banklarning konsentratsiyalashuv darajasi va boshqalar bo'lishi mumkin.[8] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12-may 2020-yildagi 2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF-5992-sonli Farmoniga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida bank sektorini isloh qilishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida davlat ulushi mavjud tijorat banklarini kompleks transformatsiya qilish, bank ishining zamonaviy standartlarini, axborot texnologiyalari va dasturiy mahsulotlarni joriy etish, banklardagi davlat aksiyalari paketini zarur tajriba va bilimga ega bo'lgan investorlarga tanlov asosida sotish, shuningdek, davlat ulushi mavjud tijorat banklari va korxonalarni bir vaqtning o'zida isloh qilish orqali bank sektorida davlatning ulushini kamaytirish belgilab berildi. 2023-yilda davlat ulushi yuqori bo'lgan yirik banklarni xususiylashtirish jarayonini mantiqiy yakuniga etkazish, xususan davlat ulushi mavjud banklar, Qishloq qurilish bank, Xalq banki, Mikrocreditbank, Aloqa bank, Agro bank va Milliy bankni aksiyalarini ommaviy ochiq savdolarga (IPO) olib chiqish hamda Evropa tiklanish va taraqqiyot banki bilan hamkorlikda Asaka bankdagi transformatsiya jarayonlarining faol fazasiga o'tish belgilab berildi. Lekin shuni ta'kidlash lozimki, hozirda global darajada banklar sonining umumiy qisqarishi kuzatilmoqda va boshqa moliyaviy institutlarning soni va turi ko'paymoqda. 2. Markaziy bank tomonidan bank faoliyatini tartibga solish va nazorat qilish sifatining darajasi. Markaziy bankning Bank nazorati qo'mitasi "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida"gi Qonun talablari asosida tashkil qilingan va doimiy ravishda faoliyat yurituvchi kollegial organ hisoblanadi. Ushbu Qo'mita tomonidan ruxsat berish tartiboti yo'nalishida banklar tomonidan kelishish uchun taqdim qilingan hujjatlarni, jumladan, kredit tashkilotlari ustaviga kiritilgan o'zgartirishlarni ro'yxatdan o'tkazish, kredit tashkilotlarini litsenziyalash, davlat reestrini chiqarish va dastlabki ruxsat berish hamda to'lov tashkilotlarini reestriga kiritish, shuningdek, vakolatxonani akkreditatsiya qilish va repo operatsiyasiga ruxsat berish bilan bog'liq masalalar ko'riladi.[9]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, biznes ma'lumotlarini yig'ish va tahliliy qayta ishlash tizimi bankning turli funksional bo'linmalarining o'zaro hamkorligiga, uning faoliyatida ham strategik, ham operativ-taktik manfaatlarni hisobga olgan holda asoslanishi kerak. Axborot tahlil bo'linmalarining bankning strategik manfaatlarni axborot bilan ta'minlashga haddan tashqari e'tibor qaratilishi natijasida ular

tayyorlayotgan ma'lumotlar operatsion masalalar bilan shug'ullanuvchi funktsional bo'linmalarning mutaxassislari uchun mos kelmasligi mumkin. Agar bankning operativ va taktik ehtiyojlarini ta'minlash masalalari ustun rol o'ynasa, u holda ma'lumotlar faqat soha bilan chegaralanadi. Professional manfaatlar tegishli funktsional bo'linmalarning xodimlari va strategik muammolarning yaxlit ko'rinishi yetarli bo'lmasligi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Elmirzayev va boshqalar. Moliya bozori. Darslik. Iqtisod-moliya. Toshkent. 2019. 298-bet.
2. S.P.Abdullaev. Mamlakatimizda iqtisodiy o'sishni ta'minlashda moliya bozori salohiyatidan foydalanish yo'nalishlari. 2021 y.
3. Abdullaeva Sh.Z. Bank ishi. Darslik. Iqtisod-moliya, 2010.
4. Rashidov O.Yu. va boshqalar Pul, kredit va banklar, Toshkent 2008 y.
5. Исмаилова Н. К. Обеспечение бюджетно-налоговой безопасности-залог безопасности национальной экономики //Экономика и бизнес: теория и практика. – 2018. – №. 1. – С. 50-53.
6. Ismailova Nasiba Komildjanovna. (2022) PUBLIC DEBT AND FINANCIAL SECURITY OF UZBEKISTAN. E Conference Zone. 2022/6/11. 107-109.
7. Urokov Uchkun Yunusovich, Toshmatova Rano Gaipovna, Sharapova Mashhura Azadovna, Ismailova Nasiba Komiljonovna, Isaev Husan Mansurovich. Matters of revenue generation and cost optimization while increasing the efficiency of the state budget. Journal of Hunan University (Natural Sciences). 2021/12
8. У.Ўроқов. Давлат харидлари тизимида электрон харидлар ҳажмини ошириш масалалари. 2021